

družb, mora vladajoči razred tako na notranjem kot mednarodnem področju uporabiti silo za ohranjanje svojega položaja. Tako obrambna poraba in »vojaškoindustrijski kompleks« predpostavljata svojo vidno vlogo v politični ekonomiji.

V nadaljevanju knjige avtor obdela zgodovinsko perspektivo obrambne ekonomike, ki mu je podlaga za obravnavo odnosa med politično ekonomijo in nacionalno varnostjo na makroekonomski, mikroekonomski ravni ter v luči mednarodnih ekonomskih povezav. Glavni problemi na makroekonomski ravni so povezani z obrambnimi izdatki ter z odnosom med industrijsko mobilizacijo, vojno in ekonomskim »vojskovanjem«. Negativne makroekonomske učinke obrambne porabe na civilni sektor poskušajo države blažiti z razvijanjem pozitivnih mikroekonomskih učinkov. Avtor izstopi iz paradigme enostranskega (negativnega) odnosa med ekonomskim razvojem in nacionalno varnostjo in opozori, da mnogi avtorji v sodobni literaturi ekonomski razvoj opazujejo ne glede na notranjo in zunanjo ogroženost določene skupnosti (:32).

Na mikroekonomski ravni je največ prostora posvečeno obrambni industriji in nabavi orožja v ZDA ter v nekdanji ZSSR, na Japonskem, državah v razvoju in zahodnoevropskih državah. Nacionalne obrambne industrije so vpete v specifično politično in ekonomsko kulturo posameznih držav. Povsod pa od teh industrij pričakujejo služnje znanstvenim, tehnološkim in strateškim ciljem. Na obrambno industrijo gledajo kot na ustvarjalca visoko zahtevnih izdelkov, ki lahko spodbudi civilno gospodarstvo (:112). Iz te splošne ugotovitve lahko brez prevelikega tveganja izvezamo vsaj nekdanjo Sovjetsko zvezo in nekatere države v razvoju, v katerih je bil pozitiven učinek t. i. obrambnega raziskovanja in razvoja (defence R & D) na razvoj civilnega gospodarstva majhen ali celo nasproten.

Mednarodna raven pa poudari trgovino z orožjem, ekonomske odnose med vojaškimi zavezniki ter nacionalno varnost v luči globalne ekonomije. Kar zadeva slednje, analiza pokaže, da države uporabljajo asimetrično odvisnost, da bi pridobile politično prednost; naftni embargo, nadzor nad prenosom tehnologije, enostransko dvigovanje cen izdelkov so najpogostejši meha-

nizmi držav za povečanje njihovih interesov v anarhičnem mednarodnem sistemu (:198).

Marian Malešič

STEVEN CHAN & ALEX MINTZ EDS.

Defense, Welfare and Growth, Perspectives and Evidence

(Routledge, London and New York, 1992)

Urednika zbornika poizkušata z lastno noto in izborom prispevkov razložiti empirično povezavo med obrambnim prizadevanjem določene skupnosti (predvsem v smislu obrambnih izdatkov in obrambne proizvodnje) na eni in njenimi socialnoekonomskimi dejavnostmi na drugi strani. Pri tem izhajata iz predpostavke, da mednarodni konflikti, ki jih spremlja oboroževalna tekma, bolj verjetno prerastejo v vojno kot konflikti, ki jih oboroževalna tekma ne spremlja. Torej je lahko pretirana vojaška budnost, kar zadeva večjo nacionalno varnost, kontraproduktivna. Posledično pa povečanje mednarodnih napetosti in intenziviranje konfliktov ponujata manjše možnosti za notranjo ekonomsko rast določene skupnosti.

V preteklosti je bilo veliko pristopov k proučevanju nevojaških (predvsem ekonomskih in socialnih) posledic obrambnega prizadevanja, ki so se osredotočili na eno ali več ključnih določnic rasti bruto družbenega proizvoda v klasični ekonomiji: delo, kapital in/ali tehnologija. Ob tem je nastalo nekaj modelov, in sicer modernizacijski model, model oblikovanja kapitala, plačilnobilančni model in model tehnološke alokacije.

Teoretiki modernizacijskega modela trdijo, da obrambni izdatki nujno zmanjšujejo domačo civilno proizvodnjo in izrinjajo civilne naložbe. Vendar pa imajo ti neželeni učinki, posebej v državah v razvoju, v sebi tudi nekaj pozitivnega. Obrambna poraba in vojaška služba naj bi uveljavljali moderne večšine in odnose, razvijali osnovno eko-

nomsko infrastrukturo in proizvajali zmerno inflacijo, ki spodbuja optimalnejšo uporabo obstoječih proizvodnih zmogljivosti.

Zagovorniki modela oblikovanja kapitala dokazujejo, da negativni učinki vojaških izdatkov na varčevanje in naložbe prevladajo pozitivni modernizacijski in tehnološki učinek na stopnjo rasti. Za razvite zahodne ekonomije pa naj bi veljalo, da imajo stabilno razmerje med vojaškimi izdatki in skupnimi naložbami države.

Plaćilnobilančni model vpliva obrambne porabe na ekonomsko aktivnost dokazuje, da obrambna poraba prikrajša vire in talente najbolj dinamičnim gospodarskim sektorjem, ki praviloma težijo k izvoznim poslom, ti pa povečujejo ekonomsko rast. Torej pretirano obrambno prizadevanje negativno vpliva na ekonomsko rast.

Predstavniki modela tehnološke alokacije zatrjujejo, da izločanje znanstvenih in inženirskih talentov iz civilnega sektorja v vojaško raziskovanje in razvoj (military R & D) negativno učinkuje na inovacije in s tem na razvoj civilnega gospodarstva.

Urednika zbornika opozarjata, da gredo vsi predstavljeni modeli predvsem v smeri iskanja povezave med obrambnimi izdatki in rastjo bruto družbenega proizvoda, le malokrat pa sta omenjeni inflacija in brezposelnost kot posledici obrambne porabe. Tega problema se lotita urednika v prvem poglavju zbornika.

Ne glede na možen vpliv obrambne porabe na ekonomsko aktivnost določene države lahko ta poraba različno vpliva na različne družbene sloje. Namreč, v smislu »zero sum game« pristopa pomeni povečana obrambna poraba zmanjšanje drugih vladnih izdatkov, torej za kulturo, izobraževanje, znanost, socialo ipd.

V nadaljevanju zbornika različni avtorji predstavijo študije primerov posameznih držav (Velika Britanija, Norveška, Japonska, Indija, Južna Koreja, Tajvan, arabske zalivske države), ki se ukvarjajo z vprašanji politične ekonomije obrambnih izdatkov, kot so vprašanja obrambnih izdatkov in gospodarskega razvoja; modeli vojaških izdatkov; naložbe; povezava med varnostjo, razvojem in blaginjo ter povezava med vojaškim bremenom, ekonomsko rastjo in neenakostjo dohodka.

Metaforično se lahko izrazimo, da gre v zborniku za politični in ekonomski odnos

med topovi, maslom in razvojem, ki opozarja, da morajo biti prihodnje študije na tem področju tesneje povezane s teorijo »politične strukture in spremembe« oziroma da je treba preseči induktiven pristop k tej problematiki. To je največji prispevek zbornika, ki pa ima tudi določene omejitve, predvsem kar zadeva »korelacijski koncept«. Korelacije med dinamičnimi vojaškoproračunskimi in ekonomskimi kategorijami namreč varirajo v času in prostoru.

Knjiga E. B. Kapsteina ter zbornik S. Chana in A. Mintza (tako kot tudi mnoga druga dela, ki z različnih vidikov zadevajo obramboslovje) imata poleg svoje vsebinske vrednosti še dodaten učinek, ki na eni strani opozarja na omejitve obramboslovja kot znanstvene discipline v samostojni državi (širjenje obrambnega establišmenta nasproti oženju obramboslovne znanstvene skupnosti), na drugi strani pa kliče v doslej obramboslovno domeno druge discipline, v tem primeru ekonomsko znanost, brez katerih bo akademsko obvladovanje obrambnega establišmenta težavno in premalo učinkovito opravilo.

Marjan Malešič

DANICA FINK HAFNER

Nova družbena gibanja – subjekti politične inovacije

(Znanstvena knjižnica, FDV, Ljubljana 1992)

Trditi je mogoče, da so družboslovna vedenja zelo specifična. Ena izmed njihovih posebnosti je tudi, da zelo hitro zastarevajo. Prav zaradi tega se v družboslovju nenehno izpričuje potreba po novih delih, v katerih morajo avtorji osmišljati že pretečena družbena dogajanja, procese, zakonitosti.

Eno izmed takšnih, omembe vrednih del, ki želi uresničiti pravkar izrečeni smoter, je delo dr. Danice Fink Hafner z naslovom *Nova družbena gibanja – subjekti politične*